

บทที่ ๕

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

บทสรุป

แนวความคิดเรื่องกรรม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของพระพุทธศาสนา และศาสนาฮินดู ตามที่ได้กล่าวมาแล้วไว้ในรายละเอียด และในบทวิเคราะห์เปรียบเทียบนั้น แสดงให้เห็นว่า แนวความคิดเรื่องกรรมของปรัชญาระบบทั้งสอง มีทั้งที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน อันอาจสรุปได้ ดังนี้

ก. ความคล้ายคลึง

ปรัชญาทั้งสองระบบ คือ ทั้งพระพุทธศาสนา และศาสนาฮินดูต่างยอมรับว่า กรรมเป็นเหตุปัจจัยอย่างหนึ่งแห่งการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ และยอมรับว่า กฎแห่งกรรม คือ กฎแห่งเหตุผล อันเป็นสากลลักษณะ

ในประเด็นที่ว่า กรรมเป็นเหตุปัจจัยแห่งวิภวสังสาร ปรัชญาทั้งสองระบบมีความเห็นพ้องกันว่า สัตว์โลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ มนุษย์ ย่อมเวียนว่ายตายเกิดเพราะกรรมที่ได้กระทำไว้ และย่อมคิดชองเป็นไปตามผลของกรรมนั้น

ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ถือว่า มนุษย์ต่างกระทำความกรรมด้วยตนเอง จึงมีกรรมเป็นของตน ทุกคนต่างเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไป ด้วยกรรมของตน ด้วยผลแห่งกรรมของตน ใครทำกรรมไว้เช่นไร ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น ผู้ที่กระทำความดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ที่กระทำความชั่ว ย่อมได้รับผลชั่วอย่างแน่นอน นั่นคือ พระพุทธศาสนา ถือว่า การกระทำโดยเจตนา หรือกรรม อันเกิดจากความไม่รู้อัจฉไนไตรลักษณ์ ย่อมให้เกิดความหลง ก่อให้เกิดกิเลส ก่อให้

เกิดการกรรม ก่อให้เกิดผลของกรรม และทำให้ติดข้องวนเวียนเป็นวัฏจักร เช่นนี้
เรื่อยไป จนกว่าจะประพฤติกปฏิบัติตนให้เข้าถึง และรู้แจ้งในไตรลักษณ์นั้นได้ จึง
จะพ้นจากวัฏสงสาร

ส่วนหลักคำสอนของศาสนาฮินดู ก็ถือว่า เพราะความหลงผิดในสภาวะ
ดั้งเดิมของชีวาत्मन् ทำให้ชีวาत्मन् นั้นหลงระเรีงไปในวัฏฏะแห่งความไม่เที่ยง
แห่งความทุกข์ และแห่งความไม่มีตัวตน ต่อเมื่อใด ชีวาत्मन् เข้าใจถึงสภาพอันแท้
จริงของพรหมนั้น และปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพรหมนั้น ก็ยอมเข้าถึงความจริงแท้อันได้แก่
สภาวะที่เที่ยงแท้ สภาวะที่เป็นสุขนิรันดร และสภาวะที่เป็นตัวตนโดยสมบูรณ์

ปรัชญาทั้งสองระบบถือว่า เพราะอวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้งในปรมาัตถ
สัจจะ เป็นเหตุปัจจัยแห่งกรรม และกรรมเป็นเหตุปัจจัยแห่งการเวียนว่ายตายเกิด
เพื่อรับผลแห่งกรรมนั้น จนกว่าจะสิ้นกรรม

ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู มีทรรศนะตรงกันว่า กฎแห่งกรรม
เป็นกฎแห่งเหตุและผล ซึ่งกำหนดความเป็นไปของมนุษย์ตลอดเวลาที่ยังเวียนว่าย
ตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ บุคคลจะเป็นอะไรและอย่างไร ขึ้นอยู่กับกรรมที่ตนได้กระทำ
ทำได้

กล่าวโดยสรุป กฎแห่งกรรมอันถือว่าเป็นกฎแห่งเหตุผล อันเป็นสากล
ลักษณะของปรัชญาทั้งสองระบบทั้งสอง คือ ปรัชญาทั้งสองระบบต่างถือว่า สรรพสิ่งมีเหตุ
ปัจจัยให้เกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไป เหตุปัจจัยดังกล่าวนี้ คือ กรรมซึ่งหมายถึง
การกระทำ เพราะความไม่รู้แจ้งในสภาวะที่แท้จริงแห่งปรมาัตถสัจจะ

ข. ความแตกต่าง

ปรัชญาทั้งสองระบบ คือ ทั้งพระพุทธศาสนา และ ศาสนาฮินดู แม้จะ
เห็นคล้ายกันในเรื่องกรรมเป็นส่วนใหญ่ แต่ในรายละเอียด มีความเห็นแตกต่าง
กันบ้าง ดังได้วิเคราะห์เปรียบเทียบไว้แล้วในบทที่ ๔ อย่างไรก็ตาม ที่ปรัชญาทั้งสอง
ระบบมีทรรศนะแตกต่างกันนั้น สืบเนื่องมาจากทั้งสองระบบมีทรรศนะเกี่ยวกับ

อันติมส์จะต่างกัน

ตามนัยคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น ความจริงแท้แห่งสรรพสิ่ง คือ ความไม่เที่ยง ความทุกข์ และความไม่มีตัวตน ซึ่งตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิงกับความจริงแท้แห่งสรรพสิ่ง ตามนัยของศาสนาฮินดู อันหมายถึงความเที่ยง และความ เป็นตัวตนอันสมบูรณ์

ในขณะที่พระพุทธศาสนาสอนว่า ไม่มีสิ่งใดเลยที่ควรยึด ควรถือ ศาสนา ฮินดู ก็สอนว่า มีสิ่งที่ควรยึดควรถืออยู่อย่างหนึ่งและอย่างเดียว สิ่งนั้นคือ อาคัมน์ หรือพรหมณ์ แม้ว่าปรัชญาาระบบทั้งสองจะยอมรับในหลักการของเหตุปัจจัยเหมือนกัน แต่เหตุปัจจัยตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา เป็นเหตุปัจจัยตามธรรมชาติ ไม่ขึ้นอยู่กับ สิ่งใด ส่วนเหตุปัจจัยของศาสนาฮินดู คือ พรหมณ์ ซึ่งเป็นเหตุปัจจัยอันติมส์ของสิ่ง ทั้งปวง

กล่าวโดยสรุป แนวความคิดเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา และใน ศาสนาฮินดู มีส่วนคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมากในหลักการ กล่าวคือ ปรัชญาทั้ง สองระบบ ต่างเชื่อว่า กรรมอันเกิดจากกิเลสเป็นเหตุปัจจัยแห่งการเวียนว่ายตาย เกิดในสังสารวัฏ และปรัชญาทั้งสองระบบต่างถือว่า กฎแห่งกรรมเป็นกฎสากล แห่งเหตุผล แต่เพราะว่า ปรัชญาทั้งสองระบบ มีแนวความคิดในอภิปรัชญา หรือ ความจริงแท้ที่แตกต่างกัน จึงเป็นเหตุให้ปรัชญาทั้งสองระบบมีความเห็นขัดแย้งกัน ในหลักสำคัญบางประการ

พระพุทธศาสนา และ ศาสนาฮินดู ต่างถือว่า บุคคลใดประกอบกรรม ไว้เช่นไร ย่อมได้รับผลของกรรมนั้นตอบสนอง ปรัชญาาระบบทั้งสองต่างถือว่า อวิชชาเป็นเหตุมูลฐานแห่งการติดข้องในวัฏสงสาร แต่ปรัชญาทั้งสองระบบแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ในแนวความคิดเรื่องอันติมส์จ้ หรือความจริงแท้แห่งสรรพสิ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ปรัชญาทั้งสองระบบต่างเห็นเรื่องต้องกันในกฎเกณฑ์แห่งกรรม แต่ ในเรื่องรายละเอียดของกรรมมีความเห็นแตกต่างกันมากพอควร

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องกรรมของปรัชญาอินเดีย ที่สำคัญทั้งสองระบบ คือ พระพุทธศาสนา และ ศาสนาฮินดู ทำให้เห็นได้ว่า แม้ปรัชญาทั้งสองระบบ จะมีความเห็นตรงกันข้ามในอุดมการณ์ แต่มีความเห็นสอดคล้องกันหลายประการในระเบียบและกฎเกณฑ์ของกรรม และย่อมจะเห็นได้ชัดเจนว่า แนวความคิดเรื่องกรรม ที่ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบมาแล้วนี้ ผูกพันใกล้ชิดกับแนวความคิดเรื่องการเกิดใหม่ และการบรรลุมโษณะ ทั้งนี้ เพราะกรรม และผลแห่งกรรม ทำให้มีวิญญูสงสาร และวิญญูสงสารย่อมเกี่ยวพันถึงการเกิดใหม่ รวมทั้งความหลุดพ้น หรือ การบรรลุมโษณะ เพราะฉะนั้น เรื่องการเกิดใหม่และการบรรลุมโษณะ ในปรัชญาฮินดู และพุทธปรัชญา เป็นเรื่องที่น่าจะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นว่าเหมือนกัน และแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ซึ่งจะช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องกรรม ตามคำสอนของปรัชญาทั้งสองระบบ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น.

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย